

AMÜLİ, Bahâeddin Haydar

(bk. HAYDAR el-AMÜLİ).

AMÜLİ, Şemseddin

(شمس‌الدین الأملی)

Şemsüddîn Muhammed
b. Mahmûd el-Âmülî
(ö. 753/1352 [?])

İrânlı felsefe âlimi ve ansiklopedist.

Kaynaklarda hakkında fazla bilgi yoktur. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Moğol Hakanı Muhammed Olcaytu'nun iktidarı döneminde (1304-1316) onun tarafından kurulan Sultaniye şehrinde müderrislik yapmıştır.

Mirza Abdullah Efendi *Riyâzû'l-ulemâ*'da (III, 312) adları ve nisbelerinin aynı olması sebebiyle Şemseddin el-Âmülî ile ondan 200 yıl kadar sonra Safevî Hükümdarı I. Şah Tahmasb döneminde (1574-1576) yaşamış olan İzzeddin Muhammed b. Mahmûd el-Âmülî'nin birbirine karıştırılabileceğinden kaygılanarak ikisini de kısaca tanıtmak istemişse de aynı hataya kendisi de düşmüştür. Zira o, Nûrullah et-Tüsterî'nin *Mecâlisü'l-mü'minîn*'de İzzeddin el-Âmülî'yi tanıttığını belirtiyorsa da burada tanıtilen kişi Şemseddin el-Âmülî olup öteki Âmülî'den söz edilmemiştir. Mirza Abdullah, Şemseddin el-Âmülî'nin Sünnî olduğunu ifade ediyor; oysa *Mecâlisü'l-mü'minîn*'e bakılırsa bu da yanlış. Çünkü bu eserde Şîî müellif Tüsterî, Şemseddin el-Âmülî'yi kısaca tanıttıktan sonra onu Şîa'nın büyük bir savunucusu olarak takdim etmekte, özellikle devrin önde gelen Sünnî kelâmcı ve filozoflarından Adudüddin el-İcî'nin şahsında "Ehl-i beyt'in düşmanları" diye itham ettiği Sünnî âlimlere yönelttiği tenkitlerden tarafgir ifadelerle ve geniş olarak söz etmektedir.

Bu iki âlim sonraki bazı kaynaklarda da birbirine karıştırılmıştır. Nitekim hem *Mecâlisü'l-mü'minîn*'de hem de *Riyâzû'l-ulemâ*'da Şemseddin el-Âmülî'nin eserleri arasında *Nefâ'isü'l-fünûn* da gösterildiği, ayrıca Kâtib Çelebi de *Nefâ'isü'l-fünûn*'un müellifini Şemseddin veya İzzeddin unvanını zikretmeden Âmülî nisbesiyle kaydettiği halde (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1966) İsmâil Paşa müellifin adını yanlışlıkla İzzeddin el-Âmülî olarak yazmış (*Hediyetü'l-ârifîn*, II, 159), aynı hatayı Kehhâle de tekrarlamıştır (*Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 314). Halbuki özellikle Mirza Abdullah Efendi *Nefâ'i-*

sü'l-fünûn'un İzzeddin el-Âmülî'ye ait olmadığını açıkça belirtmiş, bu zatın Hz. Ali'nin sözlerine dair *Nehcü'l-belâğa*'nın Farsça şerhi olan *er-Risâletü'l-âseniyeye fi'l-uşûli'd-dîniyye ve fûrû'el-ibâdât*'in müellifi olduğunu kaydetmiştir.

Eserlerini Farsça olarak yazmış olan Şemseddin el-Âmülî'nin kendisini tanıtan en önemli eseri, 1342'de tamamladığı ilimler ansiklopedisi mahiyetindeki *Nefâ'isü'l-fünûn* fi *arâ'isi'l-uyûn*'dur. Bundan başka İbn Sînâ'nın *el-Kânûn fi't-tbb*'ini, bu filozofun talebelerinden Şerefeddin el-İlâkî'nin, *el-Kânûn*'un birinci kısmından seçmeler yaparak hazırladığı *el-Fuşûlü'l-İrâkıyye fi külliyyâtî't-tbb*'i ve İbn Hâcib'in *Muhtaşarü'l-müntehâ* veya *Muhtaşaru Uşûli İbnî'l-Hâcib* adlarıyla tanınan *Müntehes-sûl ve'l-emel fi ilmeyi'l-uşul ve'l-cedel* adlı meşhur eserini şerhetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Nûrullah et-Tüsterî, *Mecâlisü'l-mü'minîn*, Tahran 1365 hş., II, 213-216; Mirza Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzû'l-ulemâ* ve *huyâzû'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Kum 1401, I, 13-15; III, 312; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1266, 1313, 1966; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 159; *GAL Suppl.*, I, 824, 826; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 314; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, III/1, s. 632-633; *A'yânü's-Şî'a*, X, 56.

MUSTAFA ÇAĞRICI

AMVÂS

(عمواس)

Filistin'de
tarihî bir yerleşim merkezi.

Eski adı Emmaus olan Amvâs (Amvâs, İmvâs), Kudüs ile Remle arasında ve Kudüs'ün 33 km. kuzeybatısında, denizden 375 m. yükseklikteki bir tepenin eteklerinde kurulmuştur. Burada yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan kalıntılar, Emmaus adını sürdüren Amvâs'ın Romalılar ve Bizanslılar zamanında imar edilmiş önemli bir şehir olduğunu göstermektedir. Haçlılar'ın da burada Bizanslılar'dan kalma küçük bir kiliseyi XII. yüzyılda yeniden inşa ettikleri bilinmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'te Kudüs'ten altmış ok atımı uzakta olduğu söylenen (bk. Luka, 24/13) ilk Emmaus'un yeri ve kuruluş tarihi ise kesin olarak tesbit edilememiştir.

13 (634) yılında Ecnâdeyn zaferinden sonra Amr b. Âs tarafından fethedilen ve İslâm ordusu için karargâh olarak kullanılan Amvâs, Remle'nin kurulmasından sonra giderek önemini kaybetti.

Hz. Ömer devrinde Amvâs'ta veba salgını çıkmış (18/639) ve buradan Suriye'nin çeşitli yerlerine yayılmıştır. Başka bir rivayete göre ise İslâm tarihinde bilinen bu ilk veba salgını 17 (638) yılında vuku bulmuştur. Tâûnu Amvâs adıyla meşhur olan bu salgının sonucunda, başta Suriye orduları başkumandanı Ebû Ubeyde olmak üzere Muâz b. Cebel, Şurahbîl b. Hasene, Süheyl b. Amr, Fazl b. Abbas ve Yezîd b. Ebû Süfyân gibi birçok sahâbî dahil 25.000'e yakın insan ölmüştür. Hz. Peygamber'in âzatlı kölesi Servân b. Fezâre el-Âmirî de 54'te (674) burada vefat etmiştir.

Fransız rahipler 1890'da burada bir manastır, bir dispanser ve bir ziraat okulu yaptırıldılar. 1948'de Kudüs-Tel Aviv karayolu üzerinde, 1420 müslümanın yaşadığı küçük bir Arap köyü olan Amvâs'ın 1961 sayımına göre nüfusu 2000 kişi idi. İki mescidi, bir kilisesi, bir kütüphanesi, bir sağlık ocağı ve taştan yapılmış evleri bulunuyor, çevresinde sarnıç ve kuyulardan elde edilen sularla zeytin, hububat, baklagiller, sebze ve meyve yetiştiriliyordu. 1967 yılındaki Arap-İsrail Savaşı sırasında tahrip edildi ve yahudi işgalinden sonra tamamen boşaltılarak askerî bölge haline getirildi.

BİBLİYOGRAFYA:

Ya'kübî, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 85; Belâzürî, *Fütûh* (Müneccid), s. 164, 165; a.mlf., *Ensâb*, III, 25-26; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 121, 183, 325, 345, 601; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 2516-2522, 2570, 2578; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Mu'cem me'sta'cem*, Kahire 1949, III, 971; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 157-158; G. Le Strange, *Palestine under the Moslems*, London 1890, s. 393; Mustafa Murad ed-Debâğ, *Bilâdünâ Filistin*, Amman 1392/1972, IV, 510-514; F. Buhl, "Amvâs", *IA*, I, 428; K. W. Clark, "Emmaus", *IDB*, II, 97-98; J. Sourdel — Thomine, "Amvâs", *EP*² (Fr.), I, 474; *Mu.Fs.*, III, 337-338.

MUSTAFA FAYDA

AN

(الآن)

Birbirini takip eden süreler arasında varlığı farzedilen zaman sınırı; ardarda gelmesiyle zamanı oluşturan ve bölünmeyen zaman parçası gibi anlamlarda kullanılan felsefe terimi.

Aslı *eyn* veya *evân* olan an zaman dilimi, "kısâ zaman" ve "şimdi" mânalarına gelir. An Kur'an'da ve hadislerde "zamanın yaklaşması" ve "şimdi" anlamlarında kullanılmıştır (bk. el-Bakara 2/71, 187; en-Nisâ 4/18). İngilizce ve Fran-